

MAGYARORSZÁG A XVIII. SZÁZADBAN

A RÁKÓCZI-SZABADSÁGHARC

I. ELŐZMÉNYEK, OKOK:

A török kiűzése után Magyarország a Habsburg Birodalom része lett, uralkodója I. Lipót (1657-1705).

1. bevezetik az **abszolutizmust** (magyar rendek megkérdése nélkül vezeti az országot az uralkodó)
2. **császári haderő** van folyamatosan az országban: előfordulnak túlkapások, elbocsátják a magyar végvári katonákat
3. **megszűnik az ország területi egysége**: 1690-ben a Diploma Leopoldiumban I. Lipót arról rendelkezik, hogy Erdélyt ezentúl külön igazgatják Magyarországtól
4. **Újszerzeményi Bizottságokat** állítanak fel:
A visszafoglalt területeket csak akkor adják vissza eredeti földesuruknak, ha:
 - hivatalos oklevéllel tudják igazolni, hogy az övék volt a török hódítás előtt
 - a birtok értékének 10 %-át megfizetik (fegyverváltság)
5. **protestánsok ellen** szigorúan fellépnek
6. **jobbágyok terheit növelik**

A NEMESEK ÉS A JOBBÁGYOK IS ELÉGEDETLENEN AZ ORSZÁGBAN.

II. A SZABADSÁGHARC KITÖRÉSE:

1697: hegyaljai felkelést a császári csapatok leverik, majd a magyar nemesek szervezkedése is lebukik. Fogságba kerül II. Rákóczi Ferenc, az ország legnagyobb birtokosa is. Kiszabadul a bö9rtönből, és Lengyelországba menekül (Brezán).

1703: Esze Tamás felkeresi Lengyelországban II. Rákóczi Ferencet, és felkéri, hogy álljon a készülődő tiszaháti jobbágyfelkelés élére

Brezáni kiáltvány: II. Rákóczi Ferenc fegyverbe szólítja az ország nemes és nem nemes lakosait is

III. KATONAI SIKEREK ÉVEI (1703-1707):

HARCOK:

- 1703. június 7.: Dolhánál az első csatát elveszítik a felkelők, de utána már tudnak hódítani
 - 1703. augusztus vége: az országba érkezik Rákóczi, és kiadja a vetési pátentet
 - a katonának álló jobbágyot és családját mentesíti a terhek alól
 - szigorúan tiltja a kastélyok és nemesek megtámadását
 A pátens hatására nemesek is csatlakoznak a felkeléshez.
 - 1703-1704: elfoglalják a kurucok (Rákóczi oldalán harcoló magyarok) a Tiszántúlt, a Duna-Tisza-közét, Felvidék nagy részét. 1704-ben Nagyszombatnál vereséget szenvednek.
 - 1705: Vak Bottyán (Bottyán János) elfoglalja a Dunántúl nagy részét
 - 1707: megszerzik Erdélyt
- Császári kézen marad az ország déli és nyugati területe és a nagyobb városok környéke.

SEREG JELLEMZŐI:

- kb. 70 000 főből áll, kiképzetlen
- könnyűlovasság: legfontosabb fegyvernem, a gyalogság és a tüzérség szerepe kisebb. ez probléma, mert a modern fegyverviselésben már hatékonyabb a tüzérség. Emiatt a nyílt csatákban a kurucok veszítenek.
- haditaktika: portyázás, lesből támadás
- vezetői: Bercsényi Miklós, Károlyi Sándor, Bottyán János, Esze Tamás

GAZDASÁG:

A szabadságharc pénzügyi fedezete:

- Rákóczi saját birtokainak jövedelme
- adók
- rendszeres pénzügyi támogatás XIV. Lajos francia királytól 1708-ig érkezik
- textil –és fegyverbehozatal támogatása
- manufaktúrák alapítását segítik

Hosszú távon ez nem elég, a pénz egyre jobban elértéktelenedik, így növelni kell az adókat.

ORSZÁGGYŰLÉSEK:

1705: Szécsény: Magyarország vezérlo fejedelme II. Rákóczi Ferenc lett, aki mellett egy 24 tagú szenátus segíti az ország irányítását

1707: Ónod: az elhúzódó harcok miatt egyre rosszabb az anyagi helyzet. jövedelem szerinti adózást vezetnek be, ami miatt mindenki elégedetlen. **I. Józsefet (1705-1711) és a Habsburg-házat megfosztják a magyar tróntól.**

IV. VERESÉG ÉS BÉKEKÖTÉS:

TRÓN BETÖLTÉSE: Rákóczi Frigyes Vilmos porosz trónörököst akarja az országba hívni. ehhez biztosítania kell a bevonulását, de:

1708. augusztus 3-án Trecsénél vereséget szenvednek a császári csapatoktól, Rákóczi is megsérül. (nem érkezik uralkodójelölt az országba)

VESZTESÉGEK: a Habsburgok nyugaton lévő csapatai győznek, ezért tudnak erősíteni a magyarokkal szemben, és ellentámadásokat indítanak. (Erdély, Dunántúl megszerzése)

1708.: Sárospataki országgyűlésen megerősítik a jobbágyoknak tett kedvezményeket, de már nem bíznak a győzelemben.

BÉKETÁRGYALÁSOK:

1710: előzetes tárgyalások kezdődnek a labanc fővezérrel (Pálffy János). Cél, hogy amnesztiát kapjanak a harcokban résztvevő katonák.

1711 eleje: Rákóczi Lengyelországba utazik, hogy az orosz cárral tárgyaljon, és Károlyi Sándort bizza meg a hazai időhúzó tárgyalások vezetésével. Károlyi Szatmárba rendi gyűlést hív össze, ahol a rendek megszavazzák a békét.

1711. április 30.: Károlyi és Pálffy aláírják a békét, és másnap a majtényi síkon a kurucok leteszik a fegyvert.

BÉKE TARTALMA:

- résztvevők számára amnesztiát adnak az osztrákok
- király tiszteletben tartja a nemesi és rendi jogokat, és megígéri, hogy összehívja a rendi országgyűlést
- nem olvasztják be az országot a Habsburg Birodalomba
- protestánsok vallásgyakorlásában engedményeket tesznek

RÁKÓCZI:

Nem tér vissza Magyarországra, Franciaországba, majd Törökországba (Rodosto – mai Tekirdag) megy. Nem fogadja el a békét, és Károlyi hazaárulónak nevezi; élete végéig hitt a harcok újrakezdésében.

XVIII. SZÁZADI MAGYAR TÁRSADALOM

I. NÉPESSÉGSZÁM:

Népesség 1490-ben (Mátyás halálakor) 3, 5 millió fő, ami 1711-re 4 millióra, 1784-87. évi első népszámlálásra 9, 5 millióra nő.

Okok:

- Lassan emelkedik a népesség a járványok, betegségek és a török kor állandósuló harcai miatt
- A XVIII. századi emelkedés okai a természetes szaporodás növekedése és a bevándorlás (a bevándorlás a fontosabb)

II. NÉPESSÉGNÖVEKEDÉS ÉS BELSŐ VÁNDORLÁS:

1. *természetes szaporodás (alárendelt szerepe van)*
2. *bevándorlás:*
 - a. *öntevékeny bevándorlás:* szabad földterületekre érkeznek az országhatár mentén élők:
Északra: csehek, lengyelek, ruszinok
Délre: románok, szerbek, horvátok
 - b. *szervezett betelepítés:* III. Károly, Mária Terézia nevéhez kapcsolódik elsősorban
 Cél: munkaerőhiány csökkentése, minél több adózó, és minél több katolikus legyen az országban
 Eszköz: kedvezményeket adnak (pl. adókedvezmény, robotmentesség 5 évre)
 Svábok érkeznek elsősorban
3. *belső vándorlás:* a török kiűzése után a hegyvidék sűrűbben lakott részeiről az alföldre költöznek, ahol van sok szabad termőföld. Ők főleg magyarok, így az Alföld magyar jellege erősödik.

Eredmény: Magyarországon megváltozik a nemzetiségi összetétel. ***Soknemzetiségűvé válik az ország, és a magyarok kisebbségbe kerülnek.***

III. NÉPESSÉG TERÜLETI ELOSZLÁSA:

- *Németek:*
 - városokban magas az arányuk
 - szászok élnek Erdélyben
 - svábok ekkor költöznek be: Buda környéke, Tolna, Baranya, Bácska, Bánát, Békés, Szatmár megye területére
- *Határőrvidék:* az ide érkező szerbek, horvátok, románok, németek területi autonómiát kapnak
- *Észak:* Felvidéken szlovákok, ruszinok, csehek, lengyelek élnek
- *Középső területek:* magyarok, svábok

IV. NÉPESSÉG VALLÁSI ÖSSZETÉTELE:

1. *görögkatolikus egyház:* a Habsburgok kezdeményezésére hozzák létre
 Jellemzői: megtartják a görögkelti szokásokat, de elismerik a pápát, így elnyerik a katolikus egyházat megillető kiváltságokat
 Románok és ruszinok között terjed.
2. *ortodox vallás:* románok, szerbek, ruszinok többsége ezt a vallást tartja meg
3. *római katolikus:* az Udvar ezt támogatja; magyarok egy része, székelyek
4. *protestáns:* református magyarok egy része, horvátok; evangélikus szlovákok

MAGYARORSZÁG GAZDASÁGA

I. MEZŐGAZDASÁG:

A keleti és a nyugati országrész között nagy volt a különbség:

Kelet (volt Hódoltság területe): rideg állattenyésztés, földművelés módszerei elavultak

Nyugat: istállózó állattartás és új állatfajták megjelenése; háromnyomásos gazdálkodás terjed; új növények: kukorica, burgonya

II. IPAR:

Céhes termelés nagy többségben van, csak néhány manufaktúra működik az országban.

Bányászat: itt alkalmaznak egyedül fejlett technikát. Vas és réz bányászata fellendül, a nemesfémeké csökken.

III. KERESKEDELEM:

A török kiűzése és a Rákóczi-szabadságharc után fellendül.

Probléma: behozatalban a késztermékek dominálnak, kivitelben a mezőgazdasági termékek

MÁRIA TERÉZIA (1740-1780)

I. AZ OSZTRÁK ÖRÖKÖSÖDÉSI HÁBORÚ (1740-1748):

Porosz király, II. Frigyes megtámadja Ausztriát Mária Terézia hatalomra kerülésekor. M. T.-nak szüksége van a hadseregére, ezért összehívja a magyar rendeket. Ők megadják a katonákat, és megszavazzák az adót.

Háború vége: Ausztria elveszíti Sziléziát (ipara nagyon fontos)

→1756-1763: hétéves háborúban M. T. megpróbálja visszaszerezni Sziléziát, de nem sikerül

II. RENDELETEI:

1. VÁMRENDELET – 1754:

A merkantilizmus elveit érvényesíti: az ország iparát vámokkal megvédi a külföldi a versenytől; ösztönzi az iparfejlesztést.

Célja: az állami bevételeket növelni, megvédeni az osztrák és a cseh ipart.

Kettős vámhatárt vezet be:

Külső vámhatár: Birodalom körül van, a külföldi ipari termékekre magas vámot vet ki

Belső vámhatár: Magyarország és az örökös tartományok között van, a magyar mezőgazdasági termékek olcsón juthatnak a birodalmi piacra, míg Magyarországra az Örökös tartományok ipari termékei érkeznek olcsón (alacsony vám).

Hatása: kedvez az osztrák iparnak és a magyar mezőgazdaság fejlődésének. Magyarországnak hátrány, hogy az ipara nem fejlődik gyorsan.

2. ÚRBÉRI RENDELET (PÁTENS, URBÁRIUM) – 1767:

A földesurak egyre több robotot követelnek a jobbágyoktól, mivel sok terméket tudnak eladni a birodalmi piacon. M. T. meg akarja védeni a jobbágyokat a földesurakkal szemben, illetve a földesurak önkényét korlátozva növelni akarja az állami bevételeket.

Intézkedései:

- Összeírják és rögzítik a birtokállományt
- Meghatározzák a jobbágyok terheit: a földesúrnak heti egy nap ígás vagy két nap gyalog robottal tartoznak. Adót az egyháznak, az államnak és a földesúrnak fizetnek.
- Szabályozzák bíráskodást: úrbéres ügyekben magasabb bírósághoz is fordulhat a jobbágy

3. RATIO EDUCATIONIS – 1777: (oktatásügyi rendelet)

Célja: egységes oktatási rendszer kialakítása, az állami beavatkozás/irányítás növelése

Intézkedései: támogatja a népiskolák alapítását, tanterveket határoz meg.

4. EGYÉB INTÉZKEDÉSEK:

- Árvaházak alapítása, egészségügy fejlesztése
- Hangsúlyozza, hogy magyar királynő: magyar nemesek számára Bécsben hivatalnokképző iskolát alapít (Theresianum), magyar nemesi testőrséget szervez

II. JÓZSEF (1780-1790)

Célja a Birodalom érdekeinek védelme, egységes államot kialakítani, erős gazdaságot teremteni. Nem koronáztatja meg magát magyar királynak (csak osztrák császár) → "kalapos királynak" nevezik

I. RENDELETEI:

1. VALLÁSRA VONATKOZÓAK.:

- A nem hasznos szerzetesrendeket beszünteti
- Beavatkozik a vallási ünnepek megtartásába, miserendbe
- Zárolja az egyházi jövedelmeket
- TÜRELMI RENDELET -1784: evangélikusok, protestánsok és görögkeletiek számára ad nagyobb szabadságot a vallás gyakorlásában. De nincs teljes vallásszabadság, mert nem terjed ki minden felekezetre.

→ intézkedések miatt VI. Pius pápa személyesen akar rá hatást gyakorolni, hogy vonja vissza intézkedéseinek egy részét („fordított Canossa-járás”), de ez nem sikerül neki

2. NYELVRENDELET -1784:

Az eddig használt latin helyett a német lesz a közigazgatás nyelve. Ez ellen a magyar rendek felháborodnak, és felerősödik a nyelvújító mozgalom (céljuk, hogy a magyar nyelvet alkalmassá tenni a modern dolgok kifejezésére is)

3. KÖZIGAZGATÁSI REFORM -1785-1786:

Intézkedései: az egész Birodalmat 13 körzetre osztja → ezek közül az egyik Magyarország. Ezt további tíz közigazgatási kerületre osztja. Megszünteti a főispáni tisztséget, helyette a megyét az általa kinevezett alispán vezeti.

Célja: megyerendszer és a megyei hatalom visszaszorítása, egységesen igazgatott

Birodalom

4. JOBBÁGYRENDELET – 1785:

- Jobbágy helyett a paraszt elnevezést kell használni.
- Megszünteti a röghöz kötést
- A jobbágyság mesterséget tanulhatnak, munkát vállalhatnak

II. URALMÁNAK VÉGE:

Egyre kevesebben támogatják (híveit jozefinistáknak nevezzük).

Az orosz cárnő, Katalin oldalán részt vesz a török elleni háborúban → probléma, hogy nem érnek el sikereket.

A beteg II. József 3 kivételével minden rendeletét visszavonja („nevezetes tollvonás”):

Kivételek: türelmi rendelet, jobbágyrendelet, új lelkészekre vonatkozó rendelet.

A FELVILÁGOSULT ABSZOLUTIZMUS MAGYARORSZÁGON:

Mária Terézia uralmának második fele és II. József uralma.

Rendeletekkel kormányoznak, nem hívják össze a rendi országgyűlést.

Érvényesítik a felvilágosodás eszméit:

Vallási türelem, jobbágykérdés rendezése, oktatásügyi fejlesztés.

MAGYARORSZÁG A XVIII-XIX. SZ. FORDULÓJÁN

II. LIPÓT URALKODÁSA (1790-1792)

Az ország rossz helyzetben van a hatalomra kerülésekor (elégedetlenség, sikertelen háború, francia forradalom zajlik).

1. külpolitikai problémák megoldása békekötésekkel
2. belpolitika stabilizálása: 1790. évi X. törvénycikk: Magyarországot saját törvényei szerint fogják kormányozni, nem rendelik alá semelyik tartománynak→így kiegyezik a magyar rendekkel

I. FERENC (1792-1835)

1. Martinovics-féle összeesküvés:

Martinovics Ignác két társaságot alapít, amelyek célja a Habsburgok hatalmának megdöntése.

A: Reformátorok Társasága: mérsékelt

B: Szabadság és Egyenlőség Társasága: radikális

A titkosrendőrség elfogja Martinovicsot, aki feladja mindkét mozgalmat; vezetőket kivégzik.

2. Francia forradalom és a napóleoni háborúk gazdasági hatásai:

Ausztria részt vesz minden franciaellenes szövetségben, emiatt folyamatosan nagy létszámú hadsereget kell fegyverben tartani.

Eleinte HÁBORÚS KONJUNKTÚRA van: gazdasági fellendülést okoz a hadsereg fenntartása (kell nekik fegyver, ruha, étel).

Probléma: hosszú távon anyagilag nagyon megterheli a Birodalmat a háború

→Habsburgok nagy mennyiségben bocsátanak ki pénzt, de ez lassan elveszíti az értékét→GAZDASÁGI VISSZAESÉS